

# STUDIJA O NACINIMA POSLOVANJA KOJIMA SE KRŠI PRAVO INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA

---

5. faza: Način funkcioniranja teškog i organiziranog kriminala

Informativni sažetak



EUIPO je pripremio ovu studiju u suradnji s Centrom za međunarodne studije o intelektualnom vlasništvu (CEIPI) i Uredom za teorijsku i primijenjenu ekonomiju (BETA) na Sveučilištu u Strasbourgu.

Autori (abecednim redom):

Julie DAGHER

Rémy GUICHARDAZ

Natasha MANGAL

Emilie RUIZ

Uz zahvalu

Oleksandru BULAYENKU

Dovršeno uz podršku osoblja EUIPO-a i UNICRI-ja, uz zahvalu osobama u nastavku:

Erling VESTERGAARD

Stephan EDELBROICH

Edyta BEDNARCZYK

Posebna zahvala Marcu MUSUMECIJU, UNICRI

## Predgovor

EUIPO-u je 2012. povjerena Promatračnica za povrede prava intelektualnog vlasništva kako bi osigurala činjenice i dokaze kojima se podržavaju učinkovite politike intelektualnog vlasništva, stvorila alate i resurse za pomoć u borbi protiv kršenja prava intelektualnog vlasništva te razvila svijest o važnosti intelektualnog vlasništva i negativnim učincima krivotvorenja i piratstva.

Jedna od glavnih tema Promatračnice tijekom posljednjih 10 godina bilo je razumijevanje načina na koji kršitelji prava IV-a i počinitelji kaznenih djela u području IV-a vode svoje nezakonito poslovanje. Istraživanja načina poslovanja kojima se krše prava intelektualnog vlasništva, koja su započela 2016., jedan su od glavnih alata za bolje razumijevanje takvog načina poslovanja te ujedno predstavljaju osnovu za utvrđivanje mogućih odgovora za učinkovito rješavanje tog problema.

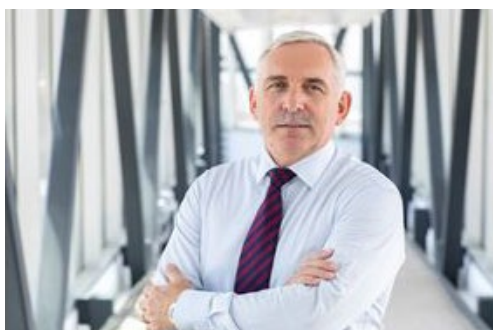
Ovo izdanje izvješća daje jasnu metodologiju i strogu analizu načina na koji funkcionira teški i organizirani kriminal. Podudara se s većom usmjerenošću na kaznenopravne izvršne mjere protiv kaznenih djela u području intelektualnog vlasništva na razini EU-a. To je u skladu s ponovnim uvođenjem kategorije kaznenog djela u području intelektualnog vlasništva Europskog vijeća kao prioriteta Europske multidisciplinarnе platforme za borbu protiv kaznenih djela (EMPACT) za razdoblje 2022. – 2025.

Kako se približavamo preispitivanju procjene prijetnje teškog i organiziranog kriminala Europske unije (EU SOCTA) u sredini programskog razdoblja, sve je jasnije da su krivotvorenje i piratstvo teška kaznena djela kojima se varaju potrošači, ugrožava zdravlje i sigurnost te financira organizirani kriminal, što ima teške gospodarske posljedice, na mikroekonomskoj i makroekonomskoj razini, te posljedice na okoliš. Ovo izvješće jasno pokazuje da su kaznena djela u području intelektualnog vlasništva povezana i s raznim drugim oblicima protuzakonitih aktivnosti, kao što su trgovina drogom, pranje novca, kiberkriminalitet, terorizam i prijevara.

Rezultati, uvidi i primjeri navedeni u ovoj fazi serije istraživanja vrlo su uvjerljivi u pogledu osiguranja da kaznena djela u području intelektualnog vlasništva ostanu prioritet EMPACT-a u budućim ciklusima politika i nadam se da će biti od velike pomoći tijelima za izvršavanje zakonodavstva, pravosuđu, akademskoj zajednici, privatnom sektoru i oblikovateljima politika u borbi protiv kaznenih djela u području intelektualnog vlasništva.



Christian Archambeau  
Izvršni direktor  
EUIPO



## Informativni sažetak

### Kontekst

Sposobnost tehnologije da prikrije nezakonite aktivnosti i poveća opseg kršenja prava intelektualnog vlasništva uzrokovala je odgovarajuće poteškoće u privođenju počinitelja kaznenih djela pravdi. Postupak utvrđivanja i, u konačnici, kaznenog progona osoba koje sudjeluju u složenim kriminalnim mrežama koje krše prava intelektualnog vlasništva često djeluje kao uzaludna borba jer se počinitelji kaznenih djela koriste zamjenskim poslužiteljima, tehnikama zaobilaženja pravila i prekograničnom suradnjom kako bi brzo ponovno pokrenuli postupak. Važno je istaknuti da je, kao što je prikazano u ovoj studiji, kršenje prava intelektualnog vlasništva u kaznenim postupcima često pokazatelj drugih teških organiziranih kaznenih djela kao što su pranje novca i prijevarena. Stoga pravilno utvrđivanje i ispitivanje osnovnog kršenja prava intelektualnog vlasništva može biti ključan pokazatelj za niz drugih teških kaznenih djela koja mogu predstavljati znatan rizik za javnost.

Tijela za izvršavanje zakonodavstva sada su obvezna upotrebljavati skup pravnih alata kako bi se olakšali prilagodljiviji i sveobuhvatniji istražni naponi u pogledu kršenja prava intelektualnog vlasništva, u interesu prepoznavanja cjelokupnog načina poslovanja kojim se krše prava i razotkrivanja njegovih temeljnih uzroka. Više nije dovoljno usmjeriti napore na fazu izvršenja (tj. kaznenog progona) u najkraćem mogućem roku. Umjesto toga, prednost bi trebalo dati što boljem prepoznavanju protuzakonitih aktivnosti tijekom svake pojedinačne istrage. Prikupljene dokaze moguće je upotrijebiti samo na taj način kako bi se doista suzbila veća kriminalna mreža i učinkovito okončao nastavak protuzakonitih aktivnosti.

S obzirom na složenost suzbijanja složenih kriminalnih mreža, u kontekstu prve studije EUIPO-a u ovoj seriji izdan je pravni alat pod nazivom Pregled načina poslovanja na internetu kojima se krše prava intelektualnog vlasništva. U toj je studiji osmišljeno sredstvo vizualnog „kartiranja” načina poslovanja kojima se krše autorska prava kako bi se razotkrili elementi uključenih kaznenih djela u obliku matrice: na osi Y navedene su različite aktivnosti kojima se krše prava intelektualnog vlasništva, a na osi X navedene su različite internetske digitalne platforme. Uključeno je ukupno šest različitih aktivnosti i platformi.

Međutim, jedan od primarnih nedostataka matrice bio je nedovoljno jasan opis svake kategorije. Osim toga, ograničava je i definirani popis aktivnosti i platformi jer ne uzima u obzir nove načine kršenja prava IV-a. Kada se matrica u praksi upotrebljavala kao alat za vizualizaciju, rezultate je navodno bilo teško protumačiti, a uzorci nisu bili očiti. Bez obzira na to, bio je to prvi veliki iskorak usmjeren na osmišljavanje sveobuhvatnog sustava kartiranja načina poslovanja kojim se krše prava intelektualnog vlasništva, koji je bio osnova za razvoj nekoliko faza studija o toj temi koje je objavio EUIPO.

Slično tomu, studija o nezakonitim uslugama IPTV-a u Europskoj uniji (3. faza) iz 2018. dovela je do vizualne sheme za jednostavnije razumijevanje funkcioniranja poslovnih modela specijaliziranih za pružanje nezakonitih usluga IPTV-a. U toj su shemi posebno vizualno utvrđeni svi potrebni sudionici, prevladavajuća infrastruktura i tehnička sredstva kaznenih djela povezanih s uslugama IPTV-a. Model koji se sastoji od nekoliko slojeva (kolokvijalno, *stack view*) istražiteljima osigurava važne vrste kontrolnih popisa za provedbu temeljite i uspješne istrage.

Upravo se na temelju obiju tih studija razmatra sljedeće izdanje vizualnog modeliranja načina poslovanja kojim se krše prava intelektualnog vlasništva: modela koji bi u idealnom slučaju mogao obuhvatiti više načina poslovanja kojima se krše prava intelektualnog vlasništva na internetu, koji bi pritom obuhvaćao sve njihove različite oblike.

Stoga je svrha ove studije revidirati dosadašnje načine poslovanja za izradu novog vizualnog modela i analitičku metodologiju jednostavniju za primjenu u praksi. Takav bi model trebao obuhvaćati i više načina poslovanja kojima se krše prava intelektualnog vlasništva, a potvrdilo bi ga se na temelju podataka iz predmeta prethodnih istraga i kaznenih progona zbog kršenja prava intelektualnog vlasništva.

Pri izvršavanju te zadaće otkriveno je da se, ovisno o potrebama istrage, za utvrđivanje različitih obrazaca dokazivanja može upotrebljavati nekoliko vizualnih alata, od iznimno jednostavnih modela do detaljnijih dijagrama, te da se tako ujedno mogu otkriti i nedostaci u istrazi. Kombinacijom učinkovitog i dosljednog korištenja tim alatima ključni se obrasci počinju pojavljivati te se otkrivaju korisni trendovi. Rano prepoznavanje tih obrazaca može pomoći tijelima za izvršavanje zakonodavstva bolje predvidjeti potencijalne ciljeve i žrtve načina poslovanja kojim se krši prava, kao i ključne subjekte uključene u pojedinu nezakonitu aktivnost.

## Metodologija

Temeljna zadaća ove studije 5. faze bila je razmotriti jedinstveni shematski prikaz kartiranja složenosti načina poslovanja kojim se krše prava intelektualnog vlasništva na internetu. Naglasak je stavljen i na teške oblike organiziranog kriminala povezane s kršenjem prava intelektualnog vlasništva, čime se primjena razvijenih alata ograničava na one protuzakonite aktivnosti koje predstavljaju kazneno djelo.

Načini poslovanja kojima se krše prava intelektualnog vlasništva na internetu na koje je ova studija usmjerena su modeli koji imaju barem jednu sastavnicu na internetu i upotrebljavaju se za nastavak nezakonite trgovine krivotvorenim proizvodima ili za poticanje drugih aktivnosti kojima se krše prava intelektualnog vlasništva. Točka kontakta između krajnjih korisnika / potrošača krivotvorenih proizvoda i samih proizvoda, bez obzira na to je li nepoznata ili ne, često se lakše uspostavlja u mrežnom okruženju koje omogućuje pristup mnogobrojnim sredstvima kojima se krše prava i obuhvaća širi opseg proizvoda i usluga od onih dostupnih u fizičkom trgovanju koje ne uključuje internet.

S obzirom na te parametre, u studiji se upotrebljava ili razvija nekoliko vizualnih modela u različite svrhe.

- Prvo, u svojem najjednostavnijem obliku, načini poslovanja mogu se shvatiti linearno u obliku „**industrijskog lanca elemenata**”. Taj „lanac elemenata” povezuje sudionike i aktivnosti s njihovim podrijetlom koristeći se pristupom „slijedi novac” kako bi se pronašla sredstva od nezakonitih aktivnosti dok se ona usmjeravaju natrag prema organizatorima (često inicijatorima) kaznenog djela.
- Drugo, **tipičan način poslovanja** vrlo je detaljno prikazan, pri čemu su svi sudionici i aktivnosti prikazani na jednoj stranici. Taj je model najučinkovitiji za izoliranje ciljeva protuzakonitih aktivnosti, kao i usluga trećih strana koje se upotrebljavaju (često bez njihova znanja) za održavanje svakodnevnih funkcija poduzeća (npr. usluge plaćanja, usluge udomljavanja na internetu, uredski prostori za najam).
- Treće, model koji je posebno razvijen u kontekstu ove studije za pojednostavljenje matričnog modela razvijenog u 1. fazi kombinacija je tih dvaju modela i djelomično je inspiriran modelom vizualizacije različitih slojeva iz 3. faze u predmetima povezanim s IPTV-om. **Vizualni pregled** ove studije omogućuje vizualizaciju lanca elemenata s

detaljnijim potkategorijama relevantnih subjekata i aktivnosti, što tijelima za izvršavanje zakonodavstva omogućava praćenje tokova prihoda i razumijevanje međupovezanosti sudionika i aktivnosti u sklopu načina poslovanja kojim se krše prava intelektualnog vlasništva.

Kako bi se ispitala upotrebljivost i funkcioniranje tih alata za vizualizaciju, korišteni su podatci dobiveni iz stvarnih predmeta. EUIPO je istraživačkom timu stavio na raspolaganje primarne izvore podataka u obliku studija slučaja koje je pripremio Međuregionalni istraživački institut Ujedinjenih naroda za kriminal i pravdu (UNICRI). Utvrđivanje i prikupljanje predmeta vođeno je u suradnji s Europskom mrežom državnih odvjetnika za prava intelektualnog vlasništva (EIPPN) i Eurojustom, koji su olakšali kontakt s nacionalnim pravosudnim sustavima, tužiteljima i tijelima za izvršavanje zakonodavstva.

Informacije povezane s predmetom potom se obrađuju kao povjerljive, čime se jamči potpuna anonimizacija. Teme tih predmeta odnosile su se na sve oblike kršenja prava intelektualnog vlasništva (uključujući povezana kaznena djela, npr. krađu poslovne tajne, prijevare s računima izdanih nositeljima prava intelektualnog vlasništva) koji se odvijaju među državama članicama EU-a, uključujući, ali ne ograničavajući se na, kršenja prava na žig, krivotvorenje i povredu autorskih prava, što sve spada u protuzakonite aktivnosti.

Konačno, kombiniranim korištenjem alatima za vizualizaciju s podatcima o predmetu može se detaljnije istraživati svojstvene obrasce kaznenih djela u različitim kaznenim predmetima zbog kršenja prava intelektualnog vlasništva.

## **Glavni rezultati i zaključci**

Primjenom različitih postupaka vizualnog kartiranja pojavili su se brojni značajni obrasci, zajedničke značajke i trendovi u pogledu kaznenih djela u području prava intelektualnog vlasništva. Ti su zaključci podijeljeni u kategorije različitih aktivnosti koje se odnose na prava intelektualnog vlasništva i njihovo kršenje.

Prvo, u I. dijelu ove studije razmatraju se predmeti povezani s **proizvodima kojima se krše prava intelektualnog vlasništva**, koji su uglavnom usmjereni na kršenje prava na žigove. U svim je predmetima podrijetlo proizvoda kojima se krši pravo često bio najteži element za utvrđivanje. Proizvode koje se proizvodi na moru presrelo se tek nakon što su ušli na tržište EU-a koordiniranim naporima stranog subjekta ili onog u EU-u. Osim tog ograničenja za istražitelje, da mogu utvrditi i zaustaviti proizvod na izvoru, istrage u fazi veleprodaje dodatno su bile suočene s nedostatkom informacija kojima bi se aktivnosti uspješno moglo povezati s organizatorima takvog značajnog uvoza nezakonitih proizvoda.

Brojni predmeti iz strane sudske nadležnosti obično su iziskivali angažiranje nekoliko posredničkih subjekata, od kojih neki nisu znali za druge posrednike na istoj razini. Glavni bi organizator mogao iskoristiti brojne posrednike za sustavno širenje lanaca distribucije, čime bi se ograničilo privlačenje neželjene pozornosti s jedne strane i održalo poslovanje kojim se krše prava s druge strane.

Osim toga, rijetko proizvođači proizvoda kojima se krše prava intelektualnog vlasništva izravno isporučuju proizvod krajnjem kupcu, što upućuje na nedostatak kontrole nad svim aspektima distribucijskog lanca. Ova vrsta diversificiranog modela distribucije ima dvostruku svrhu: prikriti način koordiniranja tih aktivnosti izvana, ali i interno, s obzirom na to da neki počinitelji kaznenih djela imaju ograničeno znanje o funkcioniranju cijele kriminalne mreže. U skladu s tim opažanjem, čini se da postoje barem jedna ili dvije niže razine posredovanja prije nego što proizvod dođe do krajnjeg kupca.

Što se tiče organizatora koji kontroliraju protok proizvoda kojima se krše prava intelektualnog vlasništva, značajni elementi zabilježeni u tim predmetima bili su izuzetna snalažljivost

organizatora (ili posrednika na višoj razini), njihove okolnosti i specijalizacija u dotičnom sektoru poslovanja. U pogledu tih brojnih razmotrenih uzoraka, pristup „slijedi proizvode” istaknut je kao najučinkovitiji pristup za rješavanje problema nedostatka informacija o subjektima na početku lanca opskrbe (posebno o dobavljačima i organizatorima) u lancu elemenata.

U II. dijelu naglasak je na **pristupu materijalima kojima se krše autorska prava i njihovu širenju**. Jedan od najvažnijih elemenata tih predmeta koji nije analiziran bio je trenutak u kojoj je zakonit pristup sadržaju zaštićenom autorskim pravima zloupotrijebljen u svrhu kršenja prava IV-a. Kako je navedeno, pojedinci koji obavljaju pravne poslove mogu zloupotrijebiti svoja prava na rani pristup sadržaju kako bi prije ostalih učitali sadržaj kojim se krše prava. Osobe koje rade kao kritičari, novinari ili maloprodajni trgovci mogli bi zloupotrijebiti svoj zakonski pristup tim materijalima, a njihovi motivi ne moraju nužno biti financijske prirode. Načini kršenja autorska prava također mogu dovesti do nenovčane dobiti za prekršitelje radi ostvarenja intrinzičnih motivacija, kao što su osobno priznanje (iako anonimizirano) i mogućnost boljeg statusa (tj. stjecanje ugleda), kao što je, među ostalim, stjecanje najvišeg ranga u odnosu na druge osobe koje učitavaju sadržaj, preuzimanje tokena ili stjecanje prostora na poslužitelju.

Zabilježen je i trend brojnih poduzeća koja krše prava IV-a kroz integrirane „usluge za korisnike” kojima se smanjuju prepreke za ponudu poslovnog modela kojim se krši pravo građanima. Te su značajke, među ostalim, obuhvaćale personalizirana pretraživanja sadržaja/poveznica zaštićenih autorskim pravima kojima se krše autorska prava, izradu detaljnog priručnika za korisnike o prijavi kojom se krši pravo intelektualnog vlasništva i uslugu naplaćivanja pretplate na adresi korisnika te ugradnju opreme u sklopu šire ponude „prilagođene klijentima” kako bi se privuklo korisnike tih usluga.

Za razliku od proizvoda kojima se krše prava intelektualnog vlasništva, izravni tokovi novčanih prihoda u predmetima zbog kršenja autorskih prava mogu biti i u obliku pretplatničkih pristojbi i donacija. Poslovanje kojim se krše prava u ovoj kategoriji također pokazuju tendenciju diversifikacije tokova prihoda koji se mogu dobiti nezakonitim aktivnostima. Na primjer, iskorištavanje prihoda od oglašavanja i prodaja osobnih podataka trećim stranama doveli su do dodatnih prihoda usporedno sa svim приходima prikupljenima samo od aktivnosti kojima se krše prava.

III. dio bavi se oblicima **kiberkriminaliteta povezanih s kršenjem prava intelektualnog vlasništva**. Budući da je riječ o mnogo širem rasponu protuzakonitih aktivnosti, donošenje općih zaključaka bilo je najizazovnije. Međutim, primjetan je trend u ovom odjeljku da su načini poslovanja kojima se krši pravo u pravilu sofisticiraniji s obzirom na to da prilagođavaju svoj način funkcioniranja većem broju ciljanih žrtava. U predmetima koji se odnose na poslovne tajne, na primjer, zloupotreba poslovne tajne podrazumijeva dobro razumijevanje načina na koji ciljano poduzeće koje je žrtva prijevare funkcionira kako bi se u njemu zaposlilo osobe koje mogu otkriti poslovnu tajnu. Osim toga u predmetima zbog prijevare počinitelji kaznenih djela ulažu znatne napore kako bi svojoj obmanjujućoj vrijednosti dali lažan legitimitet u kontekstu naizgled dobrih okolnosti i formalnih uvjeta.

Unatoč svojoj nezakonitoj prirodi, svi načini poslovanja kojima se krše prava intelektualnog vlasništva stalno se moraju oslanjati na usluge koje pružaju pravne treće strane. U određenoj bi se mjeri pružatelji pravnih usluga mogli smatrati „transakcijskim posrednicima” između samih počinitelja kaznenih djela u lancu elemenata ili između različitih poslovnih modela kojima se krši pravo i krajnjih kupaca. Iako ti „posrednici” obično ne sudjeluju izravno u aktivnostima kojima se krše prava, također je korisno da ih istražitelji prouče i ispituju jer potencijalno mogu biti vrlo koristan izvor informacija o nezakonitom načinu poslovanja zbog svojih bitnih prednosti posjedovanja informacija koje su saznali kao posrednici.

Budući da su ta zajednička obilježja zapažena u kategorijama predmeta o kojima se raspravljalo, istodobno je buduća primjena takvih zaključaka razumljivo ograničena prirodom

činjeničnih okolnosti na kojima se temelji svaki pojedinačni predmet. Naravno, svi predmeti zbog kršenja prava intelektualnog vlasništva imaju određene zajedničke značajke, posebno u predmetima koji se bave kršenjem prava IV-a, koji se perpetuiraju uglavnom preko internetskih posrednika i resursa (npr. usluge virtualnog plaćanja, udomljavanje na internetu). Međutim, nakon što se svako kazneno djelo pažljivo ispita, broj počinitelja kaznenih djela, sofisticiranost njihovih sredstava i financijska sredstva koja mogu iskoristiti utječu na veličinu, opseg i učinak njihovih protuzakonitih aktivnosti. Drugim riječima, na određenoj razini nije moguće utvrditi sva kaznena djela u području prava intelektualnog vlasništva kao ni ostala kaznena djela. S obzirom na to, rekonceptualizacija načina poslovanja kojim se krši pravo sudjelovanjem u vrstama vizualnog modeliranja opisanog u ovoj studiji i dalje može dovesti do iznenađujućeg i/ili nepredviđenog manjka informacija u istrazi. Međutim, taj manjak informacija nadležna tijela zatim mogu, u najboljem slučaju, brzo i učinkovito premostiti.

U pogledu korisnosti i primjenjivosti vizualnih modela iz ove studije u budućnosti, može se očekivati da će se novim tehnologijama nastaviti ispitivati oblik i funkcioniranje tih alata tijekom vremena. Bez obzira na to, kao početna točka za kartiranje načina poslovanja kojim se krše prava intelektualnog vlasništva, ova zbirka alata može pomoći da se u prvi plan unese više izvora poslovanja kojim se krše prava intelektualnog vlasništva, što u idealnom slučaju dovodi do otkrivanja (i raskrinkavanja) čitavih mreža kaznenih djela zbog kršenja prava intelektualnog vlasništva.



# **STUDIJA O NAČINIMA POSLOVANJA KOJIMA SE KRŠI PRAVO INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA**

5. faza: Način funkcioniranja teškog i organiziranog kriminala

ISBN 978-92-9156-335-7

© Ured Europske unije za intelektualno vlasništvo

Reproduciranje je dopušteno pod uvjetom da se navede izvor.